
ERMENİSTAN TOPRAKLARI TÜRKLER'İN YURDUYDU

11.04.2016

11 Nisan 2016

Sabah

ERHAN AFYONCU

Bugünkü Ermenistan toprakları bir zamanlar Türklerin çoğunlukla yaşadığı ve Türk hanlıklarının yönettiği bir bölgeydi. Rusyanın 19. yüzyılda Türk hanlıklarını işgali ve bölgenin nüfusunu değiştirmesiyle Ermenistan kuruldu

Timur İmparatorluğu'nun büyük hükümdarı Timur'un 14. yüzyılın sonlarında Revan'a (Bugünkü Ermenistan'ın başkenti Erivan) hakim olmasından sonra bölgeye Orta Asya'dan Emir Sa'd idaresinde Sa'dlular başta olmak üzere birçok Türk aşireti geldi. Bölgenin ismi de Sa'dçukuru oldu. Timur'dan sonra da bölgede Türk hakimiyeti devam etti. Karakoyunlular ve Akkoyunlular'dan sonra Safeviler bölgeye hakim oldu. Bugün Ermenistan diye anılan yerin bir zamanlar Türk yurdu olduğu ve bölgenin Ruslar tarafından nasıl Ermenistan'a dönüştürüldüğünü Mustafa Aydın'ın İslam Ansiklopedisi'ndeki "Revan Hanlığı" maddesinden ve yakında Okan Yeşilot'un editörlüğünde Yeditepe Yayınları arasında çıkacak "Ermenistan Türkleri" isimli eserden öğreniyoruz.

OSMANLILAR REVAN'DA

Osmanlı-Safevî mücadelesi sırasında Revan, Osmanlı yönetiminin ilgi sahası oldu. Revan, Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren defalarca yıpratıldı. 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı İran savaşları sırasında 1583 Eylül'ünde Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdi. Revan'a bir kale yapan Osmanlılar, Revan Beylerbeyliği'ni de kurdu. Şehir 1603'te tekrar Safevî hakimiyetine girdi. IV. Murad Osmanlı'nın bozulan devlet otoritesini sağladıktan sonra 1635'te Revan'ı fethetti. Ancak bir yıl sonra Revan tekrar İran hakimiyetine girdi. Safevîler, yeniden teşkilatlandırdıkları Revan'da Sa'dçukuru Revan Hanlığı'nı kurdu.

18. yüzyılda Çar Petro ile birlikte Ruslar Kafkaslar'da yayılmaya başladı. Safevî Devleti'nin dağıldığı bu dönemde duruma müdahale eden Osmanlı, Revan'ı 89 yıl sonra 1724'te tekrar fethetti. Bölgede Osmanlı hakimiyeti tesis edilmişken Nadir Şah'ın İran'da Avşar Türkleri'nin hakimiyetini

başlatmasıyla birlikte 1735'te Revan yine kaybedildi. Nadir Şah'ın 1747'de öldürülmesinden sonra Mîr Mehdî bağımsız Revan Hanlığı'nı kurdu. Ancak bölgede zaman zaman Gürcü prenslerin hakimiyeti görüldü.

Gürcüler ile Ruslar'ın 1783'te bir antlaşma imzalamasından sonra Osmanlı ve İran da bölgeye müdahil olmaya başladı.

RUSLARIN İŞGALİ

Ruslar birkaç kere Revan'ı kuşatsa da alamadı. Ruslar, Ekim 1827'de Revan'ı işgal etti. Revan'ı işgal eden Paskieviç'e Revan Kontu unvanı verildi. Şubat 1828'de Ruslar'la İran arasında yapılan Türkmençay Antlaşması ile Revan Ruslar'ın hâkimiyetine geçti. Bölgeyi işgal eden Rus Çarı 21 Mart 1828'de bir emir yayımlayarak Nahcivan ve Revan hanlıklarını ortadan kaldırdı. Ordubâd bu iki hanlığın topraklarına eklenerek Ermeni vilâyeti oluşturuldu. 1844'te oluşturulan Kafkasya Genel Valiliği'ne 1850'de Revan da dahil edildi. 1868'de oluşturulan Revan Vilayeti, Erivan, Gence, Gümrü, Nahcivan, Yeni Beyazıt, Derelgez ve Eçmiadzin'den meydana geliyordu.

NÜFUS YAPISI DEĞİŞTİRİLDİ

Ermeni vilayeti kurulduğunda Müslümanlar çoğunluktu. Ruslar kademe kademe bölgedeki Türk nüfusu azaltıp, Ermeni nüfusunu artırdı. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı topraklarından ve İran'dan on binlerce Ermenin bölgeye göç ettirilerek, nüfus dengesi değiştirilmeye başlandı. Şehirdeki camiler ya kilise ya da depo yapıldı. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Rus Çarlığı'nın Ermeniler'i yine bölgeye göç ettirmesi, bölgedeki Müslümanlar'ı da Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakması Revan ve civarının Ermenistan'a dönüşmesindeki son adımdı. Ermeni vilayeti kurulduğunda bölge nüfusunun yüzde 74'ünü Müslümanlar oluşturuyordu. Bölgedeki Ermeni nüfusu Ermeni vilayeti kurulduğunda yüzde 21 iken 1916'da yüzde 58'e ulaşacaktı. Aynı durum bölgenin merkezi Revan'da da gerçekleşti. 1908'de Revan'ın yüzde 59'u Türk iken, 1917'de bu rakam yüzde 45'e düştü. 1932'de ise yüzde 6'ya kadar inecekti.

1917'de Çarlık Rusyası'nın yıkılmasından sonra Ermenistan kuruldu. Bu dönemde Kafkaslar'da ilerleyen Osmanlı ordusu Revan'ı aldı. Ancak bu dönemdeki şartlar yüzünden şehir Ermenistan'a geri verildi. Gümrü Antlaşması Türkiye-Ermenistan sınırları belirlendi. Sovyetler Birliği döneminde Ermenistan'da Türkçe yer isimleri değiştirilerek Türkler'e ait izler silindi.

Kaynak/Source: